

Tractatus casuum Quorundam Matrimonialiu[m]

<https://hdl.handle.net/1874/432980>

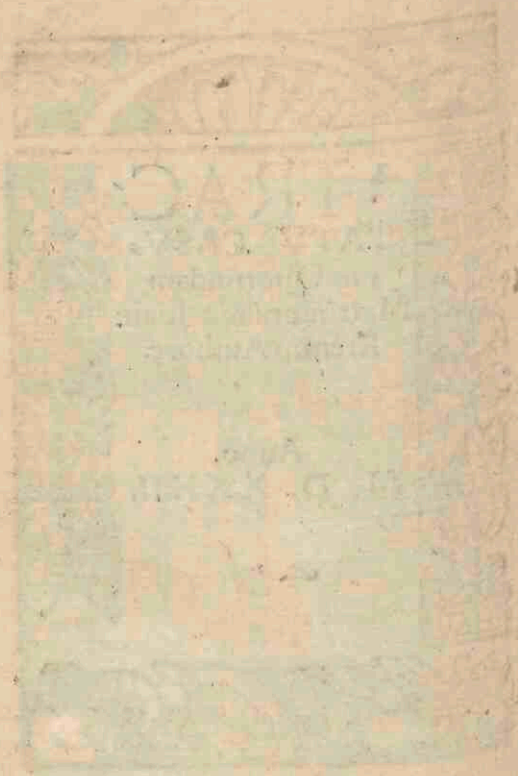

TRAC
TATVS CASV
 um Quorundam
 Matrimonialiu Ioan:
 Brentio Authore.

Anno.
 M. D. XXXII.

HV

ILLVSTRISSI

MO PRINCIPI AC DOMINO

Georgio Marchioni Brandenburgen:

Stetiñ: Pomeræ: Cassub: Vandal: & c.

Duci Burgrauio Nurnberg: & pri

cipi Rugorū, Domino suo

Clmentissimo, Gratiā

& Pacem.

ISI TANTAM ESSE

norim Celsitudinis tuæ chari-

tatem, Princeps Illustrissime,

qua omnia sufferre, omnia suf-

tinere, omniacq; boni cōsulere iam olim

didiceris, impudentissimus sane omniū

videri poteram, qui inani & absurda ver-

borum meorum sribiligine petiuerim,

tam eximium, tam sublime tamq; omni-

bus modis absolutissimum C. T. fastigi-

um. Gratiās autem agimus Deo patri, ac

domino nostro Iesu Christo, quia tam

magnifice sua misericordia, erga tuam

Celsi, vsus sit, vt omnibus huius immū-

dissimi mundi caducis & illaudatis opi-

A ij bus

bus & honoribus postpositis, vnum id
agas, id cogites, id mediteris, quo tua cu-
ra, tuo studio, tuaque diligentia, Verbum
salutis æternū prædicetur, diuina simul
ac humana Iura vigeant, & floreat sacro-
sancta veræ pietatis studia. Vnde certas-
tim omnes quotquot vel in Christū sins-
cere credunt, vel pollitiorum litterarum
studiosi, bonas & immortales Musas co-
lunt, alius alia pro ingenij sui fertilitate
incubratione, gratos sese erga C. T.
exhibere conantur, quorum etiam com-
plures, animo sane pio, T. C. Heroicas
& auitas virtutes, quibus alios mille pri-
cipes longe vincis & exuperas, foeliciter
quidem, at nunquam satis tandem (nam tan-
ta cum sint, qui possent?) collaudarunt.
Ego vero, cui ingenium obrigerit multo
hebetius & obtusius, quam vt fructum
aliquem T. C. dignum proferre queat, ne
tamen vnus omnium ingratus esse
videar, gemmam preciosam quidem illam
verum ex alieno thesauro prolatam T. C.
dicare volui, hoc est libellum Bronsij, quem
de Matrimonio conscripsit, spem quidem
per

perexiguum, at reuera magnum, & pluri-
bus vsui futurum. Et quem fortasse T.
C. prius dignum iudicauit vt ab Autho-
re scriberetur, dignus vt excudereſ etiã,
digniffimum porro iudicabit, arbitror,
vt idem Libellus a me donatus latinitas
te, ceteris etiã nationibus communice-
tur, idq; sub excellentiffimo Tuã Celsi-
tudinis titulo.

At ſcio, Princeps illuſtriſſime, Dominũ
Ioannem Bronſium, non nihil mihi ſub-
iraturum, quia nugas eius (ſic enim pu-
tat) quas inter parietes latere voluit, etiã
latius ſpargam & euulgem, eſq; muſca,
quod aiunt, neſcio quem Elephantum fa-
ciam, irascat ſane, eius enim iram hoc
loco nihil morabor, nam vt ipſe quidem
alienæ virtutis & donorum, laudator eſt
eximius, ita ſui viciffim & ſuarum rerũ
fere cõtempтор eſt immodicus, idq; quo
facit ſimplicius, & magis pius, eo gra-
tiora quoq; nobis ſunt illa, quæ contem-
nit quam maxime. Vnde nihilo peiorẽ
etiã hunc eſſe Libellulum pſuadebor,
quia Bronſius, ſi non cõtemnat, haud ta-
A iij men

men magni faciat. Sentiat ipse de suis laboribus, quæ velit modestissime, ne quid aliud dicam, dum nos tamen ipsi interim fruamur, & ad summam vtilitatem animarum nostrarum vti queamus.

Hunc igitur qualemcunque laborem nostrum Princeps illustriss. clementiss. mi domine, duplici nomine, tuæ celsitudinigratū iri confidimus. Primo, quia pius sit. Deinde, quia sit Bronsij præceptoris mei charissimi (huic enim soli quicquid aut quantulumcunque siue linguarū siue pietatis didicerim, acceptum fero) quem alias etiam intelligo T. C. haud vulgarit esse cōmendatum. Quod superest, omnes oramus vt Deus opt. Maxi. nobis T. C. cum memorabili Christianæ reipub. ex molumento conseruare velit incolumē, cui laus sit, honor, & gloria in omne euiū Amen. Heylprunnæ, Decimo septimo Augusti. Anno &c. M. D. XXXI.
T. C.

Deditissimus &
humilimus.

Gaspar Gretterus
Gundelfemius.

TRACTATUS
CASVVM QVORVNDAM
Matrimonialium elegantissimus
Ioanni Bronsio Authore.

Præfatiuncula.

QVANDOQVIDEM Con-
tractus ille Matrimonij, ab ip-
so Domino Deo nostro primū
quidem ordinatus, deinde vero
& per Iesum Christum confirmatus sit,
conueniet igitur vt etiam casus illos ac-
cidentarios (vt ita dicam) super quibus
non vnus circa Matrimonium contro-
uertitur, cum sumo dei timore, debitæ
Verbi reuerentia iuxta diuinam ordina-
tionem tractemus. Qui cum varij sint &
multiplices neq; simul omnes, sed singu-
latim coincidunt, commodissimum me
facturum esse confido, si de ipsis ego sin-
gulis articulatim scripsero, sicq; cōmon-
A iij stra

grauero, quid in ijs Ciuili Magistratui
(quem brachium, aut potestatem
secularem vocāt) vt potesta
ti a Deo ordinatæ, quid
deinde Christianis
Pastoribus
& ab eodē Deo
ministris ecclesiæ con
stitutis, agendū esse ducam,

22

An

2

AN MATRIMONIVM INTER
Adulescentes & Puellas contractum
absq; parentum consensu & volun
tate, ratum haberi debeat
CAPVT PRIMVM.

IRINCIPIO QVERI SO
let, an matrimonium inter adu
lescentulos & puellulas, absq;
parentum cōsensu & volūtate contractū
firmum & ratum haberi debeat. In
quo si consideratur inueterata consuetu
do, præterea nudum illud cōnubiale pac
tum quod intercessit, certe Matrimoniū
tali modo contractum, ratum videri pos
set, & indissolubile. Verum nemo non
nouit, arbitror, Longam & inueteratam
consuetudinē ad rei veritatem tuendā
parum momenti habere. Neq; porro so
lum hoc an contractum sit matrimoniū,
sed etiam an iuste, an pie contractum sit
id vero serio considerandum est. Cum
enim de matrimonio Christus dominus
noster

noster prædicaret Math. 19. Inter cætera
hoc etiam adiecit. Quos deus coniunxerit
erit homo ne separet, e quibus adpertis-
sime docemur, inter coniuges, non mo-
do pactum illud connubiale contempla-
dum esse, sed an diuinitus etiã coniuncti
sint. Christus enim non simpliciter ait,
qui coniuncti fuerint, sed quos Deus cõ-
iunxerit. Iam vero ad declarandum
hanc sententiam omnipotens illa, & ab-
scondita Dei operatio (qua ne pilus qui-
dem vllus e capite nostro cadere dicitur)
haud quaquã huc adduci poterit. Huius-
modi eim occulta cum sit, ab hominibus
expiscari nõ potest, vt bene scripserit Di-
uus Apostolus Rhom. 11. Quam inscruta-
bilia sũt iudicia eius, & ipuestigabiles
vię eius, quis eim cognouit mentẽ domi-
ni? aut quis illi fuit a consilijs? Proinde
quantum ad hanc arcanam & abscondi-
tam Dei operationẽ attinet, nulli homi-
num nec fas erit nec possibile, quicquã cer-
ti super matrimonio statuere siue iudica-
re. Sic enim loquendo, quoduis quantũ
libet

libet impium facinus, pro diuino posset interpretari, cum absq̄ Dei operatione, consensu, & vt aiunt, permissione nihil, neq̄ boni, neq̄ mali fiat. Et hoc modo nec illos quidem, qui absq̄ legitimo matrimonio scortis, ne quid aliud dicā, abutant, qui sp̄iā iure reprehēderit, aut seauerit cū nec illi citra diuinā opationem spirare possint, ne dum copulati uiuere. Verum cum dominus Deus noster benignam suam voluntatē, vna cum mirabilibus suis opationibus per sacrā scripturam, & precepta diuinitus tradita, nobis homuncionibus patefecerit, quemadmodum & publice de se scribi & predicari cōmiserit, e quibus solis certi quidpiam colligere poterimus, tutissimum ergo fecerimus, si diuinum iudicauerimus hoc, quod sacræ scripture & constitutioni diuinæ consonum fuerit, Impium vero & nihil minus q̄ diuinū, quod cum ijs iuxta diametrum aduersetur. Quapropter quicquid manifeste aduersus verbū domini ac diuinas eius constitutiones fieri vide

videmus, non immerito Impium & athe-
on dicamus, neq; a deo fieri, si quid a p̄-
ceptis eius diuersum cōmittatur, iudica-
mus. Proinde illud tandē matrimoniū
solum iudicatur legitime, & diuinitus
contractum, quod per medium æquum,
licitum, diuinū, & verbo non aduersum,
cōtractum fuerit, quo medio si caruerit,
aut diuersum habuerit, pro legitimo &
rate haberi non debet.

Porro Lex est domini Dei nostri, quā
tulit & firmiter a nobis obseruari man-
dauit, Exo. 20. Honora patrem tuum
& matrem tuam c̄&. quorum honorem
hoc est, obedientiam non solum sacre lit-
teræ, sed & ius cæsareum, quod ciuile vo-
cant, inter cœtera ad contractū etiam ma-
trimonialem transfert, quid æque vt or-
dinationem Dei nisi sicubi verbo domi-
ni contrarium fuerit, obseruari volunt.

Deut. 7. ita scriptum esse legimus. He-
thæum, Gergosæum, Cananæum, & c. de-
trouebis. Non inibis cum eis fœdus, nec
misereberis eorum, neq; sociabis cū eis
coniur

coniugia, filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo &c.
 Quod proculdubio frustra Moses patribus olim precepisset, si filij sui iuris fuissent, & potuissent absq; parentum consensu matrimonio copulari; Præterea Iud. 21. Iurauerunt filij Israel, se non datos de filiabus suis filijs Ben Iamini uxores, postmodum vero ducti penitentia, cum tribum Benjamin vererentur extinguendum, vocem suam leuauerunt, & magno ululatu flere coeperunt dicentes, unde vxores accipiant, omnes enim in comune iurauimus &c. Vbi se filiaë citra parentum voluntatē nubere potuissent, non tanti fuisse iuramentum eorū, quorum filiaë sui iuris existentes, eos ex hoc tam anxio dolore facillime potuissent eximere. Idem hoc iura velle ciuilia paulo ante memorauimus, sic enim habent. Iustas autem nuptias, inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum precepta legum coeunt. Masculi quidem puberes, foemine autem viripotentes, siue patres

tres familias sint siue filij familias, dū ta
mēsi filij familias sint, & consensum pa
rentum habeant in cuius potestate sunt.
Nam hoc fieri debere, & ciuilis & natu
ralis ratio suadet, in tantū vt **IVS SVS**
parentum procedere debeat. Vnde que
sitū est, an furiosi filia nubere, aut furios
si filius vxorem ducere possit. Cum q; su
per filio variabatur, nostra processit deci
sio, qua permīssum est, ad exemplum fis
liæ furiosi, filium quo q; furiosi posse, &
sine patris interuentu, matrimonium si
bi copulare, secundum datum ex nostra
constitutione modum. **Iusti: de Nup:**
Parag. i. Præterea, Si Nepos, inquit,
vxorem velit ducere auo furente, omni
modo Patris authoritas erit necessaria,
sed si pater fureat, Auus sapiat, sufficiet
aui voluntas. ff. de re Nup. L. Si nepos.

Cum ergo Iuri Ciuili, quantū ad obe
dientiam filiorum erga parentes tam ad
posite, tam q; concinne, cū præceptis Dei
cōueniat. Et cum potestas illa, iuxta Pau
lum, diuina sit ordinatio, necessario seq̄t̄
ip̄sius

ipsius leges & constitutiones, vt diuinā
 ordinationē, omnibus suspiciendas, de-
 bita q̄ reuerentia suscipiendas & obser-
 uandas esse. Quamq̄ ibi Ius Papisticum
 verius q̄ Canonicum habeat, quo con-
 stitutiōni illi tā sanctæ, tamq̄ modis om-
 nibus obseruandę refragetur. Aequum
 quidem esse Consensum parentum, verū
 non necessario requiri. Quod si nobis
 hoc modo Iura torquere permittit, quid
 quæso reliquum vel sani vel iusti permā-
 ferit in toto corpore, quod non pro libi-
 dine nostra sic interpretemur, æquum q̄
 dem esse, sed vt teneat, non necessariū.
 Cumq̄ Iustianus subiiciat, nuptias inter
 patrem & filiam contrahi non posse, nū
 similiter dicemus, æquum esse, verū ob-
 seruatu non necessariū. Quos, amabo,
 ludos & iocos, Ius civile nobis, hoc mo-
 do interpretatum, præberet.

Sed quod hæc peruersa Papistarū glos-
 sa, nihil valeat, aut certe huc nō quadret
 vel ex initio verborum constitutionis il-
 lius sumi potest. Iustas inquit nuptias
 inter

inter se ciues Rhomanī contrahunt, quī
secundū præcepta Legum contrahūt.
Sequitur ergo eas nuptias iniustas esse,
quæ contra legum præcepta contrahunt.
Huiusmodi autē sunt, quæ citra consensum
parentum fiunt, quod ne fieret, con-
stitutione iam enumerata cautum est.
Et eadem. Si inquit, aduersus ea quæ dix-
imus aliqui coierint, nec vir, nec vxor,
nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos
intelligitur. Equibus constat iure
civili non solum pro æquitate consule-
tum, sed etiam mandatum esse, ne liberi
contra parentum voluntatem & consen-
sum, nuptias contraherent. Hæc igitur
cum ita se habeāt, quis ibit inficias, quin
huiusmodi matrimonium, absq; paren-
tū consensu & voluntate contractū, aut
ex iuniorum inobedientia, aut stulta &
imperitia adulescentia, aut per libidinē,
aut per dolum, aut per internunciorum
captiosa lenocinia, aut alijs id genus illi-
citis medijs, potius a Sathana quam deo
nostro proficiscatur, cum neq; Iuri di-
uino

uino, neq; civili consonū sit. Quicquid
 igit id genus medijs iam recensitis a Sas
 thana copulatū fuerit, ab hominibus se
 parari bene poterit, verissimum quidem
 est quod a Christo dicit. Quod Deus cō
 iunxerit, homo ne separet. Verum econ
 uerso, quod Sarhan per suos nebulones
 & lamias coniunxerit, homo pie rursus
 poterit (dum ordine suo fiat) separare.

Nam si nudum illud connubiale pactū,
 nudaq; promissio, absq; alijs, vel pijs vel
 impijs circumstantijs in matrimonio cō
 siderari, et secundum ea iudicari deberet
 tunc nullum prorsus coniugium, q̄uis
 equissima, & iustissima causa istante pos
 set dissolui. Ponamus enim exempli
 vice, duas personas inter se nuptias con
 traxisse, atq; alteram alteri iuge matris
 monium spondidisse, iam uero innotes
 cit alterā impotentē esse, & contractui il
 li matrimoniali prorsus inhabilē, qd hic agē
 dum esse iudicaris? Si sponsalia confide
 res, verbaq; matrimonium confirmata,
 omnium circūstantiarum respectu sepo

B. sito

sito, coniugium firmum erit, & nulla ra-
tione solubile, neq; q̄ diu uixerint vnq̄
separari poterint, cuius tamen eis omnia
iura potestatem faciunt.

Enumerari præterea solent a iure con-
sultis quatuordecim fere casus, inter q̄s,
nonnullos tales haberi volunt, vt diuor-
tium, in matrimonio solemniter iam p̄-
acto, decernant tamen. Iam si sponsalia
tantū nuda, matrimonia ratificarent, qd
opus erat tot casus referre, quibus irrita
fieri aut impediri confirmant? In iure
canonico. Is qui compatris sui filiā dux-
isset, nullo pacti cōnubialis respectu, ab
ea rursus separari iubetur, C. Tua nos
duxit. de cog: sp̄ri: Præterea viduę cui-
dam, quia viro nupsisset, priorem virum
quarto gradu consanguinitatis attingen-
ti, diuortij sententia promulgatur. C. ex
litteris tuis. de consang. & affi. Postre-
mo permittit ius canonicum, post cōsen-
sum legitimum alteri (altero etiam res-
pugnante, eligere Monasteriū, dumo-
do carnalis commixtio (sic enim loquit̄
Canon

Canō) non inueniunt in eos, quia, inquit cum non sint vna caro simul effecti, satis potest vnus ad deum transire, & alter in mūdo remanere. c. verū. de cōuer. cōiug.

Iam si toties in Iure Canonico, pactū illud matrimoniale soluitur, etiam si qs aut tedio coniūgis, aut alias penitentiā adductus, sese in aliquod monasteriū cōijciat, quanto rectius soluitur, cum quis penitentiā adductus, in obedientiā patrum suorum regrediatur; quandoquidem a deo mandatum sit, vt parentes honoremus, vt nos in monasteriū aliquod cōijciamus, mandatum non sit. Quam iniquum autem esset, si in ijs rebus, præcepto domini præferretur Monasticū illud viuere ex bona (quod vocant) intensiōe cōmentum: Adde quod errare legem etiam dei oportuerit, si pactū absq; circūstantiarū ratione contēplari debuit, nam ita legitur Nu. c. 30. Mulier si qd piā uouerit, & se cōstrinxerit iuramēto q̄ est in domo patris sui & in etate adhuc puellari, si cognouerit pater votū qd pollicita ē

& iuramentum quo obligauit animam
suam, & tacuerit, voti rea erit, quicquid
pollicita est & iurauit, opere complebit.
Sin autem statim vt audierit, contradixe-
rit pater, & vota & iuramenta irrita erūt,
nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo qđ
contradixerit pater. Athęc inquis,
nihil ad Dyonisium, Lex enim illa, nul-
lam facit mentionem coniugij, sed de vo-
tis loquitur, oblationum fortasse, aut Ie-
iunij Deo factis. Verum est. Neq; hanc
ideo adduxi, vt ea probare velim, sponsa-
lia nonnunq; solui posse potius, quā vt
ostenderem, vota qualiacunq; vel Deo
ipso, nedum homini facta, nō sola, absq;
circumstantiarū ratione contemplanda
esse. Nam cum hoc loco ipse dominus
Deus noster factum sibi votum, per pa-
triam tamen potestatem irritum fieri, &
abrogari velit, qđ fieret igitur, vt contēp-
to prorsus omnium circumstantiarū re-
spectu, matrimoniale votum homini fac-
tum, tam rigide seruari, & in dissolubilitē
valere debeat.

Post

Postremo quod & illarum non minima ratio haberi debeat vel ex eo sumitur quod Efd. 10. Iudæi omnes alienigeas uxores suam quisq; dimittere cogerentur, etiam si quibusdam cum eis communes essent liberi. Taliū eim matrimonia, quia impia erant, legeq; prohibita, non curabant, qualia verba inter coniugatos iam olim intercesserant. Iuxta quorum rationem cur non & nos Christiani potius iudicemus, quam diuersum affirmamus, in solam & nudam illam sponsonem intendentes? Et quanta est hæc vna, cum alioquin nullum sit iuramentum tam magnum, aut tam firmum, quin infringi possit, si ubi rei grauitas, & omnium rerum violentissima necessitas exegerit aut postulauerit?

Verum hic mihi rursus obstreperit sacro sanctum illud (si deus placet) Ius Canonicum, tali matrimonio, absque consensu & voluntate parentum contracto, nescio quo honesto pretextens, quasi honeste faciat ille, qui filiam alterius, eo licet inscio, sibi copulet, cum honesta res sit matrimo
 B iij nium

nium, illud vero honestū si penitius ītro-
spicias, multo magis huiuscemodī clau-
sularia adulescentularū matrimonia phi-
bet, quā admittit, quanto eim honestior
est matrimoniū contractus, tanto honesti-
us etiā auspicari debet. Et quanto enix-
ius quisq; gloriā & honestatem aucu-
pari nititur, tanto vicissim debet glorio-
sioribus & honestioribus ea medijs attē-
tare. Quis autem honestum esse iudica-
uerit, cum altera psonarum alterius pa-
rentes norit, norit debitā erga parentes
• suos liberorum obedientiam, norit quā-
tis sudoribus & laboribus a suis educata
sit, tamen omnibus ijs neglectis, omni-
bus honestis, & diuinis medijs contemp-
tis, id vnum curet vt parentes tñ per suos
dolos & adinventiones furtim sua pro-
le charissima destituat. Porro si clau-
destina matrimonia idcirco adprobari
debeant, quia honestum sit matrimoniū
nec furtum reprobauerim, diuitiarum &
possessionis ergo cōmissum, cum æque
aut non minus honestū sit, aliquid possi-
dere

dere aut locupletem esse. Verum haud
 quaerit satis fuerit diuitē fieri, nisi caueat
 ne malis medijs furto, rapina, malorum
 excogitatiōe, & id genus alijs sceleribus
 fiat. Impiū eīm fuerit iniustis medijs ad
 iusta tendere, neque malum faciendum ē,
 vt eueniat bonum. Secundo, filiabus
 potestatem facit nubendi cuiuscūque volue
 rint, etiam absque parentū consensu, quia
 libere sint, nec veluti seruae parentū impe
 rio contineant. Quod si ea libertas ianu
 am filiabus adperit aduersus dei & parē
 tum suorū obedientiam agendi, quid ob
 stet quo minus eadē libertate, sese palam
 prostituāt, & libere fornicent? Ius eīm pa
 tristicū eas liberat, & patrię potestati exi
 mit. Verum si res consideret acuratius,
 constabit talem libertatem filiabus tradi
 tam, vt ea non ad malum abutantur, sed
 vt potius ea frui possint per obedientiā
 parentibus suis exhibendā, quæ tantis per
 durat (nisi filia fuerit impij aut furiosi)
 donec iuste & pie per parētes suos elocent

B iij tum

tum demum patria potestate soluta, alii
verbo subiiciuntur, quod est, Relinquet
homo patrem & matrem &c. Sed si li-
beri contumaces esse voluerint, neq; pa-
tri recta monenti parere, dimittendi sūt.
Sic dimiserūt Isaac & Rebecca, Esau ius-
bedientem filium suum pro sua libidine
matrimonio iungi, verum obedienti
Jacob, ipsimet sponsam elegerunt.
Iam si Christianorū liberi, propter suā
libertatem. cui voluerint nubendi po-
testatem habere deberent absq; volunta-
te parentum, causam scire peruelim, qua
prepediti Iudeorum filij eadem potesta-
te caruerint, cum eque liberi fuerint atq;
Christiani ?

Tertio. Quemadmodum, inquit, filij
absq; parentū voluntate possunt sese de-
dere monasterio, ita possunt & matrimo-
nio iungi, Ad quod argumentum (vt
dignum habeat patella operculum) in p̄-
sentiari ita respondendum esse duco, Li-
beros decere pietatem, etiamsi parentes
eius impij sint, quibus ī impietate sua ob-
sequi

sequi nefas fuerit. Cum autē p̄j & Chris-
 tiani sunt parentes, liberisq; suis iniun-
 gant, quod nec impium sit nec ihonestū,
 ibi poterint liberi scilicet inobedientes,
 contempto parentum suorum iussu sese
 inquandam Monasterij sentinam præci-
 pitare, quod obediētes, vt faciant, nūq̄
 impelli poterint, maxime vero cum ple-
 riq; nūc (Deo sit gratia) didicerint, quā-
 ta sit hypocrisis, papistice monachum fi-
 eri, quanta sit impietas & blasphemia, in
 gloriam dei, & Christi meritū ementira.

Constat igitur irrefragabiliter, id quod
 supra diximus, clandestina iuniorū con-
 iugia, contra parentū voluntatem & con-
 sensum, inordinate, inobediēter, & im-
 pię contracta, nulla esse, adeoq; circum-
 stantiarum ratione perpensa, benequidē
 & pie dissipari posse.

Neq; vero hoc loco parentes illi De-
 meæ nimiumq; rigidi, intractabili suę p-
 tinatiæ, & tyrannidi potius, q̄ maturata-
 ti, consultum arbitrent. Nam & hoc ne
 fieret satis abundanter iure ciuili cautū

B v esse

esse legimus (quod in hoc casu, quia non
sit aduersus verbum domini vt ordina-
tio Dei teneri debet) Ita eim inqt Mar-
tianus, qui liberos quos habent in potes-
tate iniuria phibuerint vxores ducere v^p
nubere, vel qui dotem dare noluerint, ex
constitutione diuorū Seue. & Antoni.
per proconsules p̄sides q̄ prouinciarū
cogūtur in matrimoniū collocare, & do-
tare, prohibere autem videtur, & qui cō-
ditionem non querit, ff. de ri: nupt: Et
Vlpi. ibidem. Si, inquit, ita pater absit vt
ignoretur vbi sit, & an sit, quid faciendū
est merito dubitatur, & si triennium ef-
fluxerit, post q̄ adpertissime fuerit pater
ignotus vbi degit, & an superstes sit, nō
phibentur liberi eius vtriusq̄ sexus, ma-
trmonium vel nuptias legitimas cōtra-
here. Ex iis manifeste colligit, eiusmodi
liberos, quorum parentes sui, siue negli-
gentia, siue priuata rei gratia, infirmitas
tem considerare non vellent, ne q̄ pater-
ne sese exhibere, vel furore p̄pediti, v^p
absentia, contrahere nuptias haud qua q̄
inhi

inhiberi.

Necq̄ vicissim patri fuerit potestatis
liberos cogere, vt cum eiusmodi contra-
hant, quorum neq̄ voluntate neq̄ amo-
re, neq̄ matrimoniali, (quem vocāt) ad-
petitu tenentur. Hoc enim non esset pa-
tris, sed tyranni violentissimi, cui Iure
obuiam itur a Magistratu, quemadmo-
dum enim in hoc contractu Matrimonii
ali, vtriusq̄ consensus requiret̄, ita neu-
trum violenter cogi decet.

Iam si res ita se habeat, vt parētes qui-
dam suā cura liberos suos educauerūt,
eo animo, vt ipsimet oportunitatē nacti
super coniugio suę prolis cogitare velēt
interim tamen vsu veniat, vt liberi, aut
imprudenter, aut ex ebrietate, aut blan-
dis internuntiorū lenociniis illecti co-
pulentur, & promissionibus sese astrin-
gant.

Postea v̄o, priusq̄ carnalis comixtio in-
ueniat, & nuptię corā ecclesia cōfirmēt̄
in sese descēdāt, suęq̄ prioris iobediētię
peni

penitentiam agentes, ad debitam obedientiam reuertantur, neque sua porro, sed parentum voluntate niti cupiant. Istud inque, conubium iuris vtriusque cum Diuini tum ciuilibus autoritate, præterea ratione naturali, & ciuili honestate vt irritum benefectus iungi, dissoluique poterit.

Hactenus igitur satis ostensum est, in liberorum potestate non esse citra parentum consensum nuptias contrahere, aut ita contractas, vt irritas & in validas, ratione circumstantiarum habita, resoluedas esse.

Nunc opere precium est ostendere, quid in ijs casibus Ciuili magistratui, quid inter Christianis parochis agendum sit.

Et quia neque pater neque filius, in sua ipsius causa iudices esse possunt, necessitas ergo postulat, vt ciuilibus magistratus, quosdam integros, prudentes, atque cordatos viros selegat & constituat, quibus huiusmodi casus expendendos & iudicandos commendet, non nudis verbis, quemadmodum hactenus inter papistas consuetudo fuit
sep

sed examinatis etiam eorum circumstan-
 tijs, num ex Deo sint, num candide, ho-
 nestisq; medijs intercesserint. Quo ma-
 gis autem hæc diuina procederet ordina-
 tio, non incōmodū mihi videretur, si ma-
 gistratus decreto in hoc concepto, cunc-
 tis suę ditionis hominibus iniungendo
 & adhortando viam præstrueret hæc, v^t
 huic simili forma. Quandoquidem om-
 nipotens Deus plurimum irritetur libe-
 rorū inobedientia. Deinde parentes etiā
 eorum haud parum molestentur, quorū
 tamen maximis sudoribus, angustiis, &
 sumptibus educati sint. Postremo diui-
 na simul ac humana lura p̄uaricent & c̄.
 Senolle, vt porro iuniorum quisq; sub
 patria potestate existentium, citra paren-
 tum voluntatem & consensum matrimo-
 nio copuletur, quod vero, si aliquando
 futurum sit, nolle, vt tales quoq; sua spō-
 te rursus seiungentur, sed coram ordi-
 natis adpareant, ab ipsis pro rei conditi-
 one sententiam excepturi.

Pastoris autem est, vt e suggestu partē
 vtram

vtrāq; parentū scilicet, ac filiorum chri-
stiane fideliterq; doceat, & ad vitam pi-
am adhortetur, Hos, vt meminerint
obediētiæ parentibus suis iugiter exhi-
bendæ, vt cui absq; consensu eorum, se-
se subtrahere, alijsq; dedere non possint.
Illos vt educent filios suos in timore do-
mini per eruditionem, neq; vt Paulus ait
tyrannica sua morositate ad iram prouo-
cent, & temporis oportunitatē nacti, fi-
lios suos non negligant, sed quantum in
se sit, liberos ad contractum matrimonii
alem adiuuent.

Et si vsu veniat, vt adolescens quidam
vxorē absq; patrio consensu ducat, tunc
pastor huiusmodi nuptias neq; confirma-
re, neq; eis benedicere debet, verum vna
cum ceteris iuniorū cognatis laboret, &
omnē moueat lapidē, si qñ parentū volū-
tatem possint ipetrare, quod si fieri des-
peret, vtrumq; coniugium ad iudices a
magistratu præordinatos, sententiam ab
eis illic accepturi amandet. Quid autē
de Pupillis? Num & tutorū consensus,

vt

vt parentū ad eorum matrimonia requiratur: De hoc verbo domini nihil est expressum, etiam si eīm sub hoc p̄cepto Honora patrem tuū &c. Tutores intelligi possent, quibus etiam suus honor, suaq; reuerentia debet. Verum tanti nō est vt p̄pterea eorū consensus ī hoc contractu necessario requiratur. Atqui p̄ceptores & magistratus sub hoc quoq; p̄cepto solēt intelligi, tamē nemo est, qui putat eorum voluntatē ad hanc rem necessariā. Licet igit̄ isto p̄cepto dei parentes, Magistratus, Tutores, & p̄ceptores comprehendantur, tamē intelligitur sua cuiusq; debita reuerentia, ita quod obediatur patri vt patri, magistratui, vt magistratui, p̄ceptori, vt p̄ceptori, vt taceā, quod Iure etiam in hoc casu liberent̄. Ita eīm ait Paulus Iurisconsultus. Sciendū est ad officium curatoris non adtinere, nubat pupilla an non, quia officium eius ex administratione negotiorū cōstat, & ita Seue: & Ant: rescripserūt in hęc verba ad officium curatoris administratio pupillę p̄tinet, nubere

nubere autē pupilla suo arbitrio potest,
ff. de rit: nup: l. Sciendum. C. de nup. l. in
copulandis. Cur ergo pupillos sua liber
tate violenter priuaremus, quam eis iura
condonent & admittant, neq; sit contra
preceptum domini Dei nostri? Attamē
si quid in ordinati accideret, vt impru
dens pupillus, insidiosē p lenocinia cap
tetur, post vero liberari cupiat, posset eti
am ipse a Parocho, ante nuptiarum be
nedictionem ad iudices remitti, vt re per
pensa, matrimonium eius aut ratificent,
aut diuortium decernant.

QVE PERSONE CVM ALIIS
absq; vel cognationis vel affinitatis
aut alio quouis impedimen
to Nuptias contrahere
possunt.

CAPVT SECVNDVM

NOSTRA tempestate a plerisq; du
bitari solet, quæ personæ cum aliis,
nullo vel affinitatis vel cognationis vel
alio

alio quouis medio iuste copulari queant.
 Nam præcipue tres habentur ordines, in
 quibus enumerentur illæ inter quas non
 deceat matrimonium contrahi.

Primus est ipsius Mose. Secundus,
 Cæsarum. Tertius autem, Papistarum.
 Et quia tres isti ordines circa nonnullas p=
 sonas varient, non absurdum fuerit, pri=

mum singulos referre, deinde vero ostē=

dere, quis eorum aut dimittendus sit, aut
 tennedus.
 Mose cognationis ergo sequentes p=

sonas prohibet Leui: 18. Matrem, No=

uercam, Sororem, germanam, Sororē ex
 altero tm̄ prognatam, Neptem ex libe=

ris, Amitam atq; Matertram.
 Affinitatis ergo, Vxorem patruī, Nū=

rum, Vxorem fratris, Priuignam, Nep=

tē ex priuignis, vxoris meæ viuentis ad=

huc sororem. Hæ personę Iudeis erāt
 prohibitæ, p̄ter alienigenas, vt est Deut.
 7. Aliæ vero omnes admittæ, poterant
 enim ducere Patruales & consobrinas.
 Nouercæ sororem, Amitam, ex auctorum

C altero

altero, fratris aut sororis filiam (quæ iure
Iure ciuili prohibite sint vt infra patebit)
Præterea sororem vxoris defunctæ, filiã
fratris vxoris, & vt summatim dicam, omnes
vxoris consobrinas. Atq; hic est ordo,
quem Mose tenendum instituit.

A Cæsare prohibentur cognationis
causa Mater, Aua, Soror, Neptis, aliæq;
omnes ascendentes & descendentes in in-
finitum. Soror siue amborum siue alteri-
us tantum parentis, Neptis fratris aut soro-
ris, Amita, Matertera, amita magna, Ma-
tertera magna. Ceteræ sunt admittæ, velut
patruales & consobrinæ &c.

Affinitatis causa, prohibentur, Priuigna,
nurus, socrus, nouerca, soror vxoris, so-
ror fratris. Sunt & aliæ quedam quas p-
hibet cõpaternitatis gratia (vt quas e sa-
cro fonte susceperim) Item adoptionis
quæ quia nõ sit eo modo apud nos in vsu
intermittendam existimo. Tutela q; q;
suo more ab tempus, inter pupillã & tu-
toris filium, matrimonium impedit, si-
militer & seruorum, vt tũ erat, conditio.
Post

Postremo, mulieres raptæ suis raptoribus nubentes Iure Cæsareo, matrimonia rata contrahere non poterant.

Misogamus autem Papa, nuptias in cognatos & affines, in quartum vsq; gradum prohibet. Ita Lege Papistica, inter patruales & consobrinas contrahi non queat. Et cognationem illam spiritualem, latius etiam q̄ Ius Ciuile extendit, adeo vt nec filius meus, seruam quã ego e baptismo susceperim, possit vxorẽ ducere, imo nec sororem eius nec matrẽ.

Matrimonium item prohibet Sacerdotibus propter sacrum suum ordinem, cum tamen Iura ciuilia non prohibeant q̄uis enim eos expellant a clero & curie ciuitatis illius, in qua (libet enim mihi nunc ipsius constitutione verba referre) clerici erant, cum proprijs rebus tradant, vt est in Autent: de sanctiss. Episco. Para. Si vero post. Col. 9. Matrimonium tamen eorũ firmum & intactũ elinquant.

C ij. Quem

Quem putas igitur ordinem vt diuini
niorē atq; magis pium assumendū esse?
Age ergo, Matrimonium & si bona sit
Dei creatura, quæ etiam a deo benedic-
tionem acceperit, vt cętera animantia &
omnes creaturæ cœli ac terræ, Veruntamē-
n vt dominus Deus noster, creaturis
per se nomina dare noluit, sed huiusmodi
nominandas humanæ rationi subiecit,
& vt agros & prata, quęlibet suas creatu-
ras, naturali tamen rationi limitibus suis
determinanda cōmisit. Ita quoq; Matrimo-
nium & si ab eo creatum, ipsi q; bene-
dictum sit, noluit tamen dominus per se
gradus cognationis & affinitatis circū-
scribere, sed circumscribendos rationali
sensui, hoc est cuiq; magistratui, pro sui
populi conditione, & ciuilibus honestatis
qualitate reliquit. Hoc ita se habere, vel
ex illo facillime colligitur, quod ante legem
ipsius Moyses, nius Iacob patriarcha,
nō iniuste duas sorores simul habere po-
terat, quod tamen vt iniustū & nefarium
postmodū a magistratu, Moyses videlicet
defini

definitum legimus, & a deo confirmatū
 quod fieri non potuisset, nisi talium rerū
 declaratio et circumscriptio magistratui
 per deum tradita esset. Iam vero cū ciuili
 Magistratus vt D. Petrus ac Paulus
 Apostoli scribunt, diuina sit ordinatio,
 necessario sequit̄ eius constitutiones ac
 decreta, si verbo dei non aduersentur, ab
 omnibus esse tenenda vt constitutiones
 & decreta Dei.

Porro cum Mose, Papa, & Cæsar, tres
 sint diuersi magistratus, triplicesq; sint
 ordines, et graduum differentie, vt supra
 diximus. Videamus ergo cuius magis-
 tratus Decretis & constitutionibus, nos
 bis Christianis in Germania viuendum

Moses Legislator & magistra (sit.
 tus erat ordinatione Dei Abrahę genera-
 tioni traditus, vt populum Israeliticum
 ex Aegypto in terram Chanaan traduce-
 ret, & legibus instrueret pro conditione
 populi & terre in quam profecturi erant
 vnde leges illę de Diuisionibus, de Here-
 ditatibus, de Sabbathismis, & alijs id ge-

nus rebus ortæ sunt. Iam vt hæ leges cō-
modissime fuerūt populo Iudaico in ter-
ra Chanaan, ita reliquis nationibus, abs-
q; notabili & insigni ciuilitatis confusi-
one seruari nō possent. Sic graduū q̄ q̄
cognationis & affinitatis ordine populū
sue ditioni subiectum, non alienum (ni-
si quantum nature confinis esset) guber-
nari voluit. Nam quod a Mose præci-
pitur, quando habitauerint fratres simul
& vnus ex eis absq; liberis mortuus fue-
rit, vxor defuncti nō nubet alteri, sed ac-
cipiet eam frater eius &c. Deut. 25. Quo
spectat nisi ad semen populi eius multi-
plicandum, vt a domino pmissum erat?
Quo item spectat nisi ad populum suū,
quod Deu. 7. phibet ne de filijs suis dent
filiabus Chananeorum: ijs tamen nemo
reliquarum gentium alligabatur.

Iam cum Mose suas cōstitutiones or-
dinauerit p ratione sui populi, neq; chri-
stianorum in Germania sed Iudeorum
fuerit Magistratus in terra Chanaan a
Deo traditus, nemo ergo Germanorum
ipsius

ipsius legibus obligatur, nisi in quantū cum lege naturali concordauerint, neq; contrariæ constitutionibus sui magistratus reperiantur. Nam si rem diligentius expendas, senties Diuū Mosen duabus præcipue regulis, suum de Matrimonio ordinē fundasse, natura, videlicet, & subditorum suorum conditione. Legis naturalis est, quod prohibet inter patrē & filiam, inter filium & matrem fieri Matrimoniu &c, qd' a cæteris etiā nationibus assumptum est, non quia Mose vetuit, sed quia naturali lege in cordibus nostris a deo scriptum reperitur, etiamsi a Mose nuncq; litteris assignatum, posteritati commendatum fuisset.

Conditionis autem sunt. Quod præcipit de fratre defuncti vxore ducenda, quod prohibet simul duas forores habere, id quod ante populū multiplicationē Patriarchis concessū erat, post x̄o nō videbat̄ amplius vsui futurū, p̄terea nuptias Hetheorū, Iebuse: Amorre: Chanane: &c inhibet, nō quod lege naturali sit ihibitū

C iij sed

sed quod non iudicaret populo suo huiusmodi nuptiis bene prospectum. Hæc tamen & similes leges neminem prorsus obstringunt, nisi pro comoditate populi, tales etiam ferrentur a suo Magistratu.

Papa originem suam ducit ab Apostolis, quibus & si Christus mandauerit, ut non dominantur sed seruiant, Ipse tamen sic astutus suis Dominum assecutus est, & arripuit, ut non modo leges cõderet, sed singulares quosdam matrimonij gradus excogitaret, in quibus confundendis verius quæ condendis, partim Iure naturali, partim suo ipsius capite, partim vero sacra pecuniarum cupiditate nitentur.

Primum Iuris est naturalis prohibere matrimonium inter Patrem & Filiam, quod & Moyses prohibuisse supra ostendimus. Sed ut hoc a nobis non ideo receptum est, quia Moyses prohibuerit, non quia Papa prohibeat, recipitur, sed quia lege naturali per deum cordibus nostris insitum sit. Deinde sui capitis est, quod matrimonia Cognatorum, in quartum
vscq

vſq; gradū inhibeat, præterea, quod Cōa
 paternitatis ordinis, & voti gratia quo
 rundam prohibebat connubia, citra diu
 ni verbi fundamentum, citraq; Christia
 norum rationem, ſed mera hypocrifi ad
 illaqueandas hominum conſcientias ex
 cogitata. Poſtremo pecunię cupiditatis
 eſt, quod gradus illos q̄libet ab eo veti
 tos, ruruſum admiſerit, ſanctiſſima pecu
 nia, quam præcœteris Diuis maxime ve
 neratur, interueniēte, & quod erat nefas
 & illicitum, fas & licitum reddente.

Si Papa nobis Euangeliū predicaret,
 eum q̄ libentiſſime agnoſceremus p̄ pdi
 catore noſtro, & conſilijs ſuis, eum in ijs
 tum in alijs (ſi modo verbo dei ſtabili
 ti eſſent) caſibus, huc grauatim aquieſce
 remus. Sed quia falcem ſuam in meſſem
 (vt aiunt) alterius mittit, nec prædicat.
 Dominatur, non conſulit. Præcipit non
 mandat, id q; ſine verbo, ſine cauſa diu
 nitus inſpirata, ſed excogitata hypocrifi
 & quia Deus nobis alium Magiſtratum
 inſtituit, noſq; papam p̄ magiſtratu non
 C v agno

agnoscimus, nō ergo necesse est, vt eum
in causis Matrimonialibus imitemur,
neq; ad nos attinet, nisi quatenus Iurina
turali conuenientia præcipit.

Cæsarea vero maiestas, siue pia sit per
sona Cæsaris siue impia, ordinata est a
domino deo nostro, vt esset magistratus
noster, cuius certiores reddimur a Diuo
Paulo Rhom. 13. Iam cum eius magis-
tratus constitutiones & leges, sint ordi-
natio dei, & iste nobis (qui in Germania
Cæsarem sūmum nostrum magistratum
agnoscimus) certū psonarum ordinem
in matrimonio prescribant, decet igitur,
vt nos p virili nostra quantūq; potuerim
mus vnq; eas obseruemus ac teneamus.
Quemadmodū autem Mose in ferendis
suis legibus, respectum habuit legis natu-
ræ, sic & Iura ciuilia. Vnde nuptijs inter
parentes & liberos interdicit, tales eim
nuptiæ, rationi quoq; naturali, etiam si le-
ge non prohibitiæ essent, incestuose vide-
rentur. Deinde honestatis etiam publicæ
rationē habuere, cum phiberent nuptias
inter

inter me & filiam fratris aut sororis meę
inter me & vxoris meę sororem iam de-
functę, inf me & vxorę fratris mei mor-
tuis, idę pter legem Mosaicam. Verum
cum nostra salus, ab ijs rebus non pende-
at, neę ad fidem christianā regratur aut
faciat, siue ducam fratris aut sororis meę
filiam, vxorę aut fratris aut sororis &c.
siue non ducā. Iura vero has mihi perso-
nas nō sine consilio aut ratione phibeāt.
Meminerit ergo quis christianorę sub-
ditus, sibi vt Iure veritas, ita ab eorū nup-
tjjs abstinentum esse.

Eiusmodi sunt etiā ille, quę phibentur
vel ratione cōpaternitatis, ne ducā vide-
licet illam quā e sacro fonte leuauerim,
quę & si papisticū nō nihil sapiat, quia tñ
non absq; consilio principis facta sit hec
cōstitutio, neę ad fidem nostram potius
attineat, quā ad honestatē publicam, &
ab ijs iure nobis abstinēdū esse sciamus.
Item quos phibent ratione vel adoptio-
nis, vel tutelę, vl' seruitutis, vel violentis
rapinę, sua eim est Cęsarum ratio, cur il-
las phibuerint. Vbi

Vbicumq; ergo & in quacumq; regione
(per ipsorum enim auctoritatem in quibus-
dams locis quaedam abrogata sunt)
Cesarum constitutiones adhuc vigent,
ibi nec a subditis vlllo pacto, aut negligi
aut contemni debent, si modo seruari pos-
sint, absq; salutis & animarum periculo,
propter quod euitandum, lex etiam ipsi-
us non semel abrogatur. Nam si huiusmo-
di leges ab Imperatoribus late fuerint vt
absq; irrecuperabili animarum dispen-
dio teneri non queant, tum nemo non no-
uerit deo plus obediendum esse q; homi-
ni. Proinde cum nostra tempesta (nibus.
te, incertum sit vulgus, & inscium cuius
potissimum auctoritate nitatur, & inter-
rim necessitas, vt ordo fiat, ad caninas il-
las nuptias (salua Piaꝝ auriũ reuerentia)
cohibendas exiget. Nec infrugiferum
mihi videretur, si pius Magistratus per-
sonas aut gradus vetidos, ex Iure civili,
per doctissimos & prudētissimos quosq;
Iuris consultos diligentissime collectos
populo suo, saltem p̄ Parochos cuiusq;
loci

Ioci promulgandos curent, serio præcipiens, ne nuptiis aduersus ordinem illum contractis, ipsi aut benedicient, aut cõfirmement. Sed ad destinatos iudices mittant, vt illorũ arbitrio pro rei conditione, vel confirmetur vel infringatur & separent. Hinc pastorum etit, populũ e suggestu fidelit admonere vt si qui velint, matrimonia sua honeste & cum timore dei cõtrahant, parentũ esse vt priusq̃ contrahatur rem diligenti cũ vicinis & cognatis suis expendant, ne coniugium futurum aliq̃ vel cognationis vel affinitatis gradu impeditũ, iure contrahi non possit, itaq̃ caueant, ne se ipsos in periculũ aut damnũ aliquod precipitent.

AN QVI VIRGINEM VIOLARIT, violatam ducere cogi debeat.

CAPVT TERTIVM.

DE CORRVPPTIS, quæ nondum alicui desponsatæ sint, Mose Exo. 22, sic præcipit, Si seduxerit quis virginẽ non

nondum desponsatam, dormieritq; cum
ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem.
si pater virginis dare noluerit, reddet pe
cuniam iuxta modum dotis, quam virgi
nes accipere consueuerunt.

At Iura Ciuilia non nuptiarum, sed tan
tepe neq; meminerunt. Sed eadem inquit
Lege Iulia, etiam stupri flagitium punit,
cum quis sine vi, vel virginem, v' vidua
honeste viuentem stuprauerit, pena aut
eadem lex irrogat peccatoribus, si honef
ti sint, publicationem partis dimidia e
orum bonorum, si humiles corporis coer
tionem cum relegatione. Iusti. de publ.
iudi. parag. Item lex Iulia de adul.

Vtrius autem constitutio nobis est ac
ceptanda? Supra diximus Mosen non
nostrum esse magistratum in Germania,
sed Iudeorum in terra Chanaan, proinde
constitutionibus eius non obligamur.
Et quia nemo cogi debet ad matrimonii
um, æquissimum ergo Iura ciuilia nemi
nem cogunt, sed de corruptore, nisi sua
sponte corruptam ducere velit (cui tum
demum

demum ignoscit) meritum indictumque
 supplicium sumunt, vt auferatur malum,
 & iustitiæ consulatur.

Quod si tale quipiam aliquando con-
 tingeret, tum Pastor eius loci non incon-
 uenienter adulescentem corruptorẽ ad-
 monuerit vt corruptam ducat, quando-
 quidem puellulæ virginitatem suam pre-
 ciosissimum omnium bonorum, & incõ-
 parabilem thesaurum dolose surripuis-
 set, circa quam porro desolatam & infas-
 mem per omnem vitam degere cogeret,
 idque vnus ipsius causa, quia simplici &
 credulæ suis blanditijs & captiosis astu-
 tijs imposuerit, neque tantum ei bonum
 vnquam restitui posse, nisi vnico Matrimo-
 nio, quod vt cum ea contrahat, non tam
 horrendo & metuendo potestatis gladio
 quam Charitate Christiana debeat im-
 pelli & cœtera.

Procul enim dubio, si mica pietatis in
 Corruptore fuerit, cogitabit aliquando
 non modo quid libeat, sed quid etiã sibi
 facerẽ

facere liceat, & q̄ alius rem expenderit,
quantum dederit damni proxime sue, in
quantum obproprium, & quantam igno
miniam eā conijcerit, neq̄ aliud quicq̄
reperiat, per quod talia resarciri possint,
præter cōnubium, p̄fecto sua sponte, id
quod decet, faciet, & corruptā ducere cu
Si vero tanta foret ipsius perti (piet.
nata, vt sese non velit admoneri adules
cens, poterit a pastore ad iudices matri
moniales remitti etiam ab eis admoneri
dum, quorum omniū admonitionem si
contemnat, magistratus erit, vt talē cor
ruptorem, indicta pena cōdēnet, aut alio
supplicio pro rei dignitate puniat.

AN HOMINI CHRISTIANO,
vt olim Iudeis, liceat duas aut plu
res simul vxores habere.

CAPVT QVAQTVM

PII OLIM Patriarchæ, velut Abra
ham, Iacob, David, &c. duas aut plu
res simul vxores habuere. A quibus for
san

san simplices exemplum sumere, & cogitare possent, neq; Christianis illicitā aut vetitā esse Polygamiā, vt videlicet vnus vxores simul plures habere queat. Proinde licet huc vsq; talis apud nos consuetudo non fuerit, causa tamen huius consuetudinis enarranda est, ne fortasse quispiā Patriarcharum exemplo periculose nittatur, & ex ijs plures simul ducēdi vxores, æquum & iustum esse concludat.

Marrimoniū ab initio legimus a domino deo nostro ita creatū esse, vt ij duo Adam & Heua vnum corpus essent, aut vt scriptura loquit, vna caro. Huc refer quod Apostolus ait i. Cor. 7. Vxor proprii corporis ius non habet, sed maritus, similiter & maritus proprii corporis ius nō habet, sed vxor. Iam vt vxor, quia maritum habeat, & sui corporis ius non habeat, alij nubere non potest, ita nec maritus, quia vxorem habeat, neq; proprii sui corporis ius habeat, aliam ducere poterit. Nam si verū est, quod maritus sui corporis ius nō habet, sequi ergo necessariū

D est

est, contra naturam esse Matrimonij, vt vnus simul plures ducat aut habeat. Quis eim ei, sui corporis, trãsserendí potestã faceret, cum tamẽ, quod ad matrimoníũ attinet, suum non sit, sed vxoris? Proinde sic ordinatũ est 'a Domino, vt vnus vnam tantũ habeat vsq; ad finẽ vitæ eius, tum demum eim liber erit vt aliam ducere queat

Sed quid quod Patriarche (qui & ipsi citra controuersia, homines pij fuerunt, neq; naturæ matrimonialis ignari) plures simul habuerunt? Alia fuit ratio Patriarcharũ ante aduentũ Christi, alia Christianorũ est post aduentũ eius. Posteaq; enim dominus Patriarchis se multiplicaturũ semẽ eorum instar harenæ maris, & stellarum cœli promississet, idq; cõmodi ori medio fieri non poterat q; coniugũ multitudinẽ, colligitur, vna cum pmissione, priuilegium etiam plures ducendi Patriarchis 'a domino Deo nostro cõcessum esse. Hoc enim cum Patriarche facere non abhorrent, neq; eorum matrimonia deus repbaret, sed nichilominus

boni & accepti essent in oculis eius, facile
 coniecturari potest, quod tale privilegium,
 & si litteris expressum non sit, facta tamen
 promissione de multiplicando semine a spi-
 ritu sancto Patriarchis declaratum fuerit,
 & æquum esse post etiam factum testatum sit. Id
 vero privilegium tantisper duravit, donec
 promissio Dei de multiplicando ipsius
 Abrahamæ semine corporali, per Christum im-
 pleret, cui successit semen illud Abrahamæ
 verum & spirituale. Cessante vero iam causa,
 etiam causatum cessare necesse est.

Post Adventum ergo domini nostri Iesu
 Christi, ius matrimonij naturale, ut unus
 unam tantum habeat, rursusque invaluit, ex
 quo nulli unquam christianorum licuerit plu-
 res simul uxores habere. Nam & si veteris
 Patriarcharum ante christi adventum plures
 habere concessum sit, tamen notum est quod dicitur,
 communia iura per privilegia singularia non
 abrogari, aut privilegia communem legem non
 facere, ut habetur in glos. de priui. & excess.
 priui. c. Sane. personæ enim cum sint, una cum
 personis extinguntur, li. 6. de reg. iur.

D ij

Ita q̄ priuatas quasdam personas exis-
mūt ceteris sub cōmune Iure conclusis.
Et quod coniugium multitudo sūmope
re Deo displiceat, neq̄ inter christianos
eam haberi velit, vel ex eo sumi potest,
quod etiamsi a Cēsare Valētiniano pub-
lice quondam constitutū esset & conces-
sum vt quicūq̄ vellet duas vxores simul
habere posset, ipseq̄ legislator duas pri-
mus omniū duxisset, paucos tamen imi-
tatores repererit, adeo vt et post mortem
ipsius, lex ab eo lata penitus aboleretur,
vt est in Tripar. histo. lib. 8. ca. 11

Iam si tale priuilegium int̄ Christianos
permanere voluisset, absq̄ dubio p̄man-
sisset, cum Cēsar potentissimus et lege &
facto confirmaret. Quod aut̄ non p̄man-
serit hinc est, quod dominus huiusmodi
lege nō delectetur, & Ius illud matrimo-
nii commune seruari velit.

Hinc Magistratus nemini plures simul
habere concedat, quod autem si fieret, in
nebulonem illū qui talia aduersus leges
cōmiserit p̄nis sup̄ hoc, Iure civili cons-
titutis

stitutis animaduertat, pastor aut̄ nuptiis eius nō benedicat, sed talem magistratū castigandū relinquat, quem si negligētiorē esse senserit, ipse nocentē excōmunicet, donec contritione & resipiscētia rursus in album christianorum assumendum esse declaretur.

AN VT OLIM INTER IVDĒ, deos, sic inter Christianos, de quibuslibet causis Diuortium fieri liceat.

CAPVT QVINTVM

QVamquā ab initio Matrimonium ita comparatum & confirmatū fuerit a Deo, vt neuter ab altero siue rebus prosperis siue in prosperis separari debeat. Sed quia coniuges non semper similes erant, et nonnunquam diu iungerentur, quorum neutrum cum altero vnquam poterat conuenire, preterea similtas, odium & inuidia inter coniuges subpullulascerent & altius etiā radices, quam vt sine piculo euelli possent, infingerent, Mose, vt maiora inhiberet

D in̄ peri

pericula in veteri Testa: rigidis & obsti-
natis hoīnibus libellū repudiij p̄ mittebat
q̄ & si boni aut iusti, parū exequeret, ma-
ius tamē malum īpediret. Sic autē legitur
Deut. 24. Si aliq̄s acceperit vxorē & ha-
buerit eā, & nō inuenerit gratiā ante ocu-
los eius p̄pter aliquā fēditatem, scribeb̄ li-
bellū repudiij, & dabit ī manu illius & dī-
mittet eam de domo sua. Cum autē istac
cōstitutio p̄ se p̄prie ius non faciat, et po-
tius sit maioris mali coertio, q̄ iusti do-
cumētum, p̄terea nec cordatissimis q̄bus
q̄ Iudeis bonū videret vt quoties & sup̄
Iana caprina, vir mulieri grauius irasce-
ret & odisset, deberet facultatē habere eā
a se dimittēdi, aliamq̄ ducēdi. Proinde
accesserūt Pharisei ad Iesum, & int̄roga-
bāt eum, dicētes. Licet ne homini diuor-
tium facere cū vxore sua qualibet de cau-
sa? Qui respondēs ait eis. An nō legistis
quod is q̄ fecit ab initio masculum & fe-
minā fecit eos? Et dixit, p̄pterea deseret
homo patrē & matrē, & adglutinabit̄ vx-
ori sue, et erunt duo in carnē vnā, ita q̄
iam nō sunt duo sed vna caro, quod ergo

Deus copulauit, homo ne separet. Dicunt illi. Cur ergo Mose iussit dare libellum repudij, & dimittere eam? Ait illis. Mose adduritiã cordis vñ p̄misit vobis repudiare vxores vestras, ceterum ab initio non fuit sic. Dico autem vobis, quod quicumq; repudiauerit vxorẽ suam, nisi ob stuprũ & aliam duxerit, is cõmittit adulterium: Math. 19. Huic ad stipulatur quod idem Iesus Christus dominus noster dixit.

Math. 5. Quisquis repudiauerit vxorem suã nisi causa stupri, efficit, vt illa sit ad ultra, & quicumq; repudiatam duxerit, adulterium cõmittit.

Ex quibus verbis Iesu Christi, satis intelligit, inter Christianos, ob iram aut odium aut discordiã coniugum, nisi stupri causa, diuortium fieri non posse. Maiora quãdem scelera sunt, vt infidelitas, blasphemia, patrię proditio, veneficium, & id genus plurima. Atqui nullum contractui matrimoniali æque aduersum ẽ, atq; ad adulterium, Proinde solum etiã illud matrimonium dirimit.

D iij Hinc

Hinc oritur questio, an dirempti ma-
trimonii p̄sonę, rursus aliud contrahere
possint, an ita absq̄ cōiugio permanere
cogant? In presentiarum de persona
rea nihil loqui volumus, sed ipsam ma-
gistratui puniendam relinquamus, cuius
intererit in tantū crimē, iusto & indicto
suplitiō, p̄qualitate rei animaduertere.

Pastores aut̄ (si magistratus negligenter
esse velit) ream excōmunicare. De alia
vero & innocenti persona loquamur, an
illi post diuortii p̄ie rursus matrimoniū
cōtrahere permitti possit. Hic nihil mo-
ror inueteratam & inolitam consuetudi-
nem, per quam altera separatarū alterius
obitū expectare cogebatur, cum ista con-
suetudo videatur ex ignorantia scriptu-
rarum orta, præterea longe diuersissimū
e verbis Christi, & Apostoli Pauli sentē-
tijs reperiatur.

Primū eim si acuratius in vocabulū Di-
uortij intendas, intelligas esse non sepa-
tionem conuersationis aut p̄sonarū mo-
do, sed ipsius Matrimonij, quod vbi so-
lum

tum fuerit, matrimonium porro dici nō potest, sed libertas. Cum ergo altera personarū alterius stupro, hoc est matrimonij diremptione libera redditur, quis prohibeat, quo minus demū aliud possit contrahere matrimoniū? quis impediat cum altera iam careat, in cuius potestate iam olim impedire fuerit? a qua per solutionē coniugij separata est & libera.

Præterea certum est, quod cū Christus a phariseis super diuortio Math. 19. interrogaretur, ipsiq; vt supra dictū est responderet, vocabulū diuortij seu repudij non aliter intelliigi voluerit, quam ipse Mose in lege, atq; vt eo tempore in vsu fuerit. Eo autē Mose sic vsus est in lege, vt repudiati libere rursus contrahere potuerint, earq; potissimum causa, iussit libellū scribere, vt certū haberet mulier sui repudij testimonium, adeoq; cui cūq; vellet, iterū posset nubere. Adde quod idem subiungat. Cumq; egressa altero marito nupsisset, & ille quoq; oderit eam &c. Quod proculdubio subiungere non potuisset, nisi

D v repu

repudiata potestatem habuisset alij mari-
to nubendi, sed simpliciter dixisset repu-
diata vero alteri non nubat. Proinde cum
Christus Dominus noster, quemadmo-
dum Mose vocabulo repudij usus sit, ne-
que nisi vnus adulterij causa repudiu ad-
mittat, libere permittit ergo, vt altera pars
coniugum inocens rursus sese matrimo-
nio copulare queat, & hoc quidem ex propriis
is ipsius verbis facillime sumi potest, cum
inquit, Dico autem vobis, quisquis repu-
diauerit vxorem suam, nisi causa stupri
& aliam duxerit is committit adulterium,
Vnde sequitur, eum qui stupri causa, vx-
orem suam repudiet aliamque ducat, non pec-
care, neque adulterium committere, quia de
priori matrimonio solutus sit, & de vxore
reper eius adulterium liberatus. Id enim
nisi sequeretur, & is qui vxore sua propter
stuprum repudiata aliam duceret, æque
adulter esse deberet, atque illi qui ob aliam
vel iræ vel odii causam vxores suas dimittit
terent, quid opus fuisset Christum solam
hanc adulterij causam excipere ?

Et

Et licet Marci 10. Luc. 16. Ita simpliciter
 hæc verba sonant. Quicumq; repudiaue-
 rit vxorem suam, & duxerit aliam, adul-
 terium cōmittit aduersus illam, nihilo-
 minus tamē hæc appendix, nisi causa stu-
 pri, quia bis ponat apud Math. cap. 5. &
 19. semper subintelligit. Nam & in aliis
 quoq; rebus hic mos Euāgelistarum ob-
 seruatur, vt quod hic pluribus recēserit
 aut alius aut obmittat, aut breuif & sum-
 matim perstringat. Et sunt certe Docto-
 res, qui quā maxime Marci & Luce Euā-
 gelistarum sententiis imitant, iterim mi-
 ferrime, id quod apud Matheum est tor-
 quētes, sed clarior ē textus, & appendix
 manifestior, quā qui nostrā hanc de repu-
 dio sententiā in frīgat, adeo, vt q; velit vx-
 orem suam adulterā repudiare, cum alia
 cōtrahere possit, & non peccet, idq; auto-
 ritate Christi. Iā cum dominus noster Ie-
 sus Christus alterius, hoc est, innocentis
 matrimoniū nō phibuerit, cur hōmibus
 ergo liceret, id qd' ipse cōcessit phibere ?
 &

& ementitis sceleribus infirmas hominum consciencias, si qui ducerent, illaqueare? Adde quod equitas idē hęc postulet, quę nam eim esset, si psona innocens ad nocentē & adulteram cogi deberet? aut si seiungerentur, innocētī tamen phibetur alterius matrimonii cōtractus? Quis enim vnq̄ audiuit quod de calamitoso supliciū sumi debeat, sine cuius vel consilio vel facto huiusmodi calamitas obuenerit? perinde esset ac si quispiam eum, qui ex alieno incendio iacturā fecisset omniū fere bonorum suorū, aut relegare vellet, aut eo etiā quod ex incendio reliquum ei permansisset spoliare.

Porro cum iuxta verbū Christi is qui uxorem repudiauerit, absq̄ causa stupri efficit vt adultera sit, quomodo non in simule adulteriū, q̄ ex suo ipsius capite innocenti matrimonii phibet? cum hęc fortasse psona, extra matrimonii, absq̄ peccato esse non possit. Et itē Ius Canonicum admittit, vt si alter infidelium coniugum ad fidem chatolicā conuertatur, altero

altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eū pertrahat ad mortale peccatum, cohabitare uolenti, qui relinqtur ad secunda, si uoluerit, vota transire possit, C. Quanto te nouimus: de Diuor. Iam si ppter infidelitatem repudium, & repudiate alterū conceditur matrimonium, cur non propter adulterium concederet, cū tamen hoc potius, quam infidelitas matrimonia dissoluit. Neq; ista repudiū consuetudo in uet & audita est ecclesiæ Christianæ, cū & Origenes ipse vetustissimus, scribat suo tempore quosdam Episcopos repudiatarum nuptias admisisse. Homelia in Math. 7. Et licet Origenes id ppter scripturam eos fecisse dicat, non tamen reprobatur factum eorum. Sed facile ex supra dictis est intelligere, Episcopos illos, quos tandem fuerint, maiore habuisse scripturarū cognitionē & intellectū, q̄ Origenem, alias eim non ita temere aduersus scripturam egissent. Et nobiscum sentit Diuus Ambrosius, qui viro licere, scribit, ducere uxorem

orem, si dimiserit vxorē peccantem q̄
uis autem idem Ambro: paulo ante muli
eri, aut ob infidelitatem, aut adulteriū a
viro suo repudiatę potestatem alii nubē
di non facit dicens, Inferior nō omnino
hac lege vtitur qua potior, tamē non ita
multo post, super uerba Pauli. Non eim
seruituti subiectus est frater vel soror in
huiusmodi, rursus concedit his uerbis
non debetur reuerentiā coniugii, ei qui
horret autorem coniugii, non enim ratū
est matrimonium, quod sine dei deuotio
ne est ac per hoc non est peccatum ei qui
dimittitur propter Deum si alii se iunx
erit, contumeliā eim creatoris, soluit ius
matrimonii circa eum qui reliquitur, ne
accusetur alii copulatus &c. Hactenus
Ambrosij uerba recensuimus, in quibus
utrisq; rursus matrimonium contrahe
re permittit. Hanc preterea Pape cuius
dam Zacharię sententiā fuisse legimus.
Concubiisti cum sorore vxoris tuę, si fe
cisti neutrā habeas & uxor tua si non fu
erit conscia sceleris, & continere nō uult
nubat in domino cui uult, Lib. Sententi.

4. dist. 34. De ijs qui cum duabus sorori:
dormiunt, e quibus verbis rursus intel-
ligitur, ecclesie non inauditum esse, vt alte-
ra repudiata & psona, post diuortium, alio
sefe matrimonio copulare possit, qua[m]q[ue]
sint qui suis glossis hanc sententiam ita tor-
queant, quasi Papa id quidem mulieri con-
cesserit, sed post obitum mariti sui adul-
teri, verum satis adptus est textus, & nulla
difficultate obscuratus id mulieri, viuo
etiam adhuc adultero permittens, vt intel-
ligas huiusmodi glossas meras esse nu-
gas & comenta Sicularum garris vaniora.
Postremo nobiscum etiam sentiunt iura ci-
uilia, vt est c. de repud. 1. Sed consensu, q[ui]
& ipsa post diuortium iuste ac ordine suo
pactum innocenti rursus alterum matris-
monium contrahere permittunt. Proinde cum
primum Christus d. n. Deinde pii quidam &
eruditi Episcopi, Postremo vero iura ciui-
lia alterius matrimonium post diuortium ad-
mittant, quos tam rigidus ergo tam durus aut im-
pudicus esse quodammodo, vt innocenti matrimonium ab ip-
so deo a magistratu diuinitus ordinato
concessum, ausit tamen denegare.

Aduersus autē hanc sententiā nostrā
loca quēdam e Diuo Paulo adduci solēt
quibus confirmare volunt, alterius ma-
trimonium, non nisi post obitum alteri-
us admittendum esse, quorum prius est
Rhom. 7. Nam viro obnoxia mulier, in-
quit, viuenti viro alligata est per legem,
quod si mortuus fuerit vir, liberata est a
Iure viri, proinde viuentē viro, adultera
iudicabitur si se iunxerit alteri viro, si
autem mortuus fuerit vir, libera est a iu-
re viri, vt nō sit adultera, si iuncta fuerit
alteri viro. Hęc verba Pauli iuxta aduer-
sariorum opinionem concludere debēt,
quod post repudiū nulla pars q̄at matris-
monio copulari. Verum qui Paulum di-
ligentius expenderit, inueniet eum hic
loqui non de parte aut casu quodam, sed
de natura totius matrimonii, nec dum p
adulterium seiuncti, id q̄ per similitudi-
nem tantū (eius eim propositi non erat
quicq̄ istic super matrimonio docere)
vnde cœteris casibus omissis, horū mē-
tionem tantū facit, quibus sibi videbat
suum

suum propositum sufficienter declaratum

Secundus locus est, 1. Cor. .7. (iri:
 Vxor alligata est matrimonio, q̄ diu vi-
 uit maritus eius, quod si dormierit mari-
 tus libera est ad cui velit nubendum, mo-
 do in domino &c. Sed ne hic quidem po-
 tius loquitur de adulterij causa repudia-
 tis quam de conditione, & totius matri-
 monij natura, quod in contractu cōnubi-
 ali tale pactum intercedat, vt neuter ab al-
 tero separi aut velit aut debeat, rebus si-
 ue secundis siue aduersis. Interim vero si
 stuprum ab alterutro, permissione Dei,
 cōmittatur, proculdubio matrimonialis
 ille contractus, & pactum illud connubi-
 ale quod inter vtrumq̄ intercesserat, dis-
 soluitur, tantisper enim vnius cuiusq̄ vo-
 tum & iuramentum manet, donec condi-
 tio & natura contractus, alterius malefi-
 cio non infringatur.

Tertius est, & qui videtur ad oppug-
 nandam sententiã nostram validissimus
 in eodem capite. At coniugatis, inquit,
 præcipio, non ego, imo Dominus, vxor
 E a viro

a viro ne separetur, quod si separata fue-
rit, maneat innupta, aut marito reconci-
lietur, & maritus vxorē ne dimittat &c.
Verum hic q̄libet Achileus & potentis-
simus, si ad regulam & amissim verbo-
rum domini nostri Iesu Christi expendā-
tur Math. 5. & 19. quilibet vel mediocris
ingenij, sentiet Apostolum loqui, de ijs
qui vel in ira vel odio, nō vera stupri aut
adulteriij causa separentur, quemadmo-
dū & a Mose & ab Aethnicis magistra-
tibus, turpioris sceleris euitandi gratia p-
missum erat, Qui eim posset Apostolus
aduersus p̄ceptorem suum docere? aut
legatus agere, aduersus legationē domi-
ni sui? Iam cum Christus quodlibet ma-
trimonium, p̄pter fornicationē separari, &
separato rursus aliud inocenti contrahe-
re pmiserit, Qui potest ergo Paulus hoc
loco, de repudio p̄pter adulterium facto
loqui? Proinde cum dicit Apostolus vx-
or a viro non separetur, quod si separata
fuerit maneat innupta, intelligit separa-
tionē p̄pter iram aut odium, q̄ separationē
non admittunt, non aut propter adu-
lterij

rium, citra cuius vnus rationē, separari aut inuicem reconciliari, aut absq; matrimonio uiuere cogunt, & hic est germanus Apostoli intellectus, diuo etiā Ambrosio attestante.

Verum hic obijcitur, Quod si matrimonio dissoluto, alteri rursus aliud matrimonium concedi debeat, multos nihil homines, vt à priori sua coniuge liberari possent, adulterium cōmissuros. Non crediderim ego dominum nostrū Iesum Christū tantē fuisse vel oscitantē vel imprudentē, vt cū istud institueret aut permitteret, huius tam stolidæ & frivole obiectionis non meminēret, vt qui prudentior fuerit & sapientior, quā qui concederet aliquid, vnde plus sciret flagitiorū quam emolumentū nasciturum. Deinde magistratum ordinauit, vltorem ad irā, ei q; quod malū est fecerit, cui etiā adulteria puniēda comisit. Quid quod saluator ipse, adulteros, nisi resipuerint regno salutis destituēdos esse minet. Adulteri inq; hereditatem dei non possidebunt.

E ij lam

Iam si quis fuerit tantę impudentiæ, vt nec infami Magistratum castigatione, nec horrēdo salutis interitu ab adulteriꝝ flagitio deterrētur, huic, quo quęso medio succurrendum, aut quo minus cōmittat, obuiandū esse putas? Ipse vero nihil dubito, quin diuortium hoc modo factum prosperrime cessurum sit, multoq; plus cōmodi, q̄ incōmodi pariturū, si modo q̄tum fieri posset, adulterio ī ecclesia crebris a pastore concionibus obuiam irēt, insup & gladio pro virili sua magistratus etiam inhiberet, nam vbi palam fieret, quanta cum ignominia, quanto cum dedecore suo (vt taceam eum rei tum fame iacturam) nocentis repudium pergeret, magna pculdubio fenestra recluderetur cœteris omnibus coniugatis, integre honestęq; viuendi, ne & ipsi in hęc olim infamię notam incurrant.

Firmum igitur manet id quod euidentibus supra rationibus, & sacro sanctis scripturarum testimonijs cōmuniuimus vt scilicet adulteriꝝ causa, diuortiu fieri possit

possit, & pars innocens alio rursus sese
 matrimonio alligare. Nam quod adulte
 rium separat, Deus ipse separat, attestante
 Christo, verum quod a Deo separatū &
 solutum fuerit, liberum erit & illigatum
 inq; sua potestate, ius, siue rursū contra
 hendi, siue sic manēdi tenuerit, alioquin
 diuortium, non esset matrimonij, sed pso
 narum dumtaxat & quotidiane cōuersa
 tionis solutio, quod ita innocenti parti,
 quia se continere non posset, magis esset
 carceri q̄ libertati, adeo q̄ peccandi ma
 gis, quam honeste viuendi ansam præ
 Postea q̄ ergo satis commonstra
 tum est adulterium esse vnicam diuortij
 causam, conueniat autem, vt omnia ordi
 ne fiant, neq; cui q̄ in sua ipsius causa iu
 dicem esse liceat. Magistratum interes
 rit vt ex officio suo, neminem suorū au
 toritate & voluntate ppria a q̄libet no
 centi & adultera sua coniuge separari con
 cedat. Sed si quis alterū fornicatione ac
 cusare velit, ideoq; repudiū querere, ut
 iusta debitaq; actione coram iudicibus

E iij ap

ad hoc cōstitutis solemniter id p̄agatur,
nam & si adulterium cōnubia separet, in
nocensq; aliq; nubendi potestatē habeat,
tamen quo nulli p̄beatur offendiculum,
decet vt illud corā iudicibus exeq̄mur,
ita vt adulterio sufficientibus signis at
testato diuortium publice declaretur.

Pastoris autem erit id genus Nuptias
absq; iudiciū decisione contractas haud
quaq; confirmare, nec ipsis benedicere,
interim hoc vnū saxum voluere, & quod
aiunt, manibus pedibusq; niti, si quando
discordes coniuges inuicem possit recō
ciliare, vbi si laterem lauerit, alterq; con
iugum se alio copulauerit matrimonio

meminerit sibi Pastor huiusmodi

nuptiis penitus nō esse bene

dicendū, nisi certo sui

diuortij testimo

nio a Ma

gistratu & Iudi

cibus allato, ne supra

harenam edificare videatur.

An

AN PROPTER INIMICITIAS

Iram, Veneficiū, aut alias id genus causas, p̄ter adulterium, inter Christianos repudiū admitti debeat.

CAPVT SEXTVM

SVPRÁ ostensū est, Mose Iudeis suis propter simultatem & odiū gratia maioris mali vitandi repudiū admisisse, alijsq; ducendī potestatem fecisse, quā & ius ciuile utriq; sexui facit, non modo p̄pter adulterium, sed & p̄pter alios casus quā plurimos. Nempe si mulier cū viris, nolente marito, extraneis cōniuetur, aut cū eis lauet, si nolente viro foris domū manserit, si Circensibus, aut theatris, aut amphitheatris interfuit ad spectandū, ignorante aut prohibēte viro, aut si quolibet modo viri vitæ sit insidiata, si contra imperium aliquid cogitauerit &c.

Præterea si mulier maritum suum adulterū, aut homicidum, vel veneficiū, vel certe contra imperium alqd molientē iuenerit & in Anten: vt lice: ma: & auis: Parag: Quia vero plurimas Col: octauo

C. derep. & iud. l. consensu. Para. Si qua
mulier. & Parag. Vir quoq;. In quibus
omnibus & potestatem viris faciunt aliis
as ducendi, & mulieribus, aliis nubendi.
Aduersus autem illa cōtendit dominus
noster Iesus Christus Math. 5. & 19. di-
cens, Quod Mose diuortium qdem ad-
miserit, sed propter duritiam cordis Iu-
deorum, non autem equum esse, vt in aliis
casibus, præter adulterium separentur,
cum ab initio non ita fuerit. Proinde q
repudiauerit vxorem, nisi causa stupri,
efficiet vt illa sit adultera, & qui cūq; re-
pudiata duxerit, adulteriū committit.
Ex quibus satis itelligimus, quod domi-
nus noster non velit in Christianos di-
uortium ita fieri, vt alterutra persona ali-
as rursus nuptias cōtrahere possit absq;
ratione stupri aut adulterii. Sed coniuga-
tis precipiti. Cor. 7. vxor a viro suo non
separetur, quod si separata fuerit, maneat
innupta, aut marito reconcilietur. Et ma-
ritus vxorem ne dimittat.

Quomodo ergo nunc conuenerint inter

E iiii se

se Mose, Ius ciuile, & verbum domini ?
 Hoc enim ait, Diuortium fieri non lice-
 re, nisi propter fornicationem & adulter-
 rium, illi vero propter alios etiam casus
 admittunt. Id facile capies si in vtriusque
 rationem intenderis, verbum domini di-
 recte & simpliciter docet benefacere, alij
 vero duo ciuiles Magistratus, Mose vi-
 delicet, & Cęsar, vt maius malum euitent
 ad minus malū conuenient, idque tali rati-
 one, Quod verbum domini regat solos
 pios, & homines christianos. At Ciuilis
 magistratus persepe sub se habeat cuius-
 cumque conditionis homines. Item Iude-
 os, Sarracenos, Turcos, Aethnicos, & id
 genus infinita contagia. Proinde cum
 magistratus quilibet bonus, piam tamen
 & christianam subditorum uitam habe-
 re non potest, id curet, vt saltem pacificā
 habeat & tranquillam. Nam cum etiam
 Mose (qui Iudeorū erat magistratus &
 legislator ordinatus a Deo) qui spiritū
 dei habuit, & testimoniū a domino Deo
 nostro fidelis ministerij in domo eius,

D v ferre

ferre tamen cogeretur, ob maius malum
precauendū, publicū, & si non inordina-
tum adulteriū, eo quod viro permiserit,
ob irā & c. vxorem suam repudiare & ali-
am ducere. Ex quo sumitur, piū & Chris-
tianiū Magistratum nō inique facere, si
quando contra tamē suam voluntatē pa-
cificum & ordinatū admittat delictū ad-
piculosius & turbulentius euitandum.
Ecclesiastē yō, cuius ē verbi ministeriū
& pastorē cui verbo domini ecclesia gu-
bernanda cōmittitur, omnino decet iux-
verbū agere & neminē penitus ferre sub
suo imperio, hoc est christiana ecclesia, p
christiano habere, Sacramentorū partici-
pem facere, nisi q̄ pie & homine christia-
no digne vixerit. Tollerare quidē vterq̄
cogitur impiorū multitudinē, verū eos
in numerum christianorū referre, aut p
christianis agnoscere, neq̄ cogant neq̄
debent, quemadmodum ciuilē magistra-
tū, in alieno regno plures quidem sediti-
cosos tollerare, verum in suo neminē ferre
aut cogitur aut debet etiam.

Proinde

Proinde si quispiam subditorū eius esset
 pertinaciæ, vt nullo prorsus medio vxorē
 sibi reconciliari velit, suo q̄ repudiā
 di pposito mordicus & omnino q̄si gla
 diatorio persistat, neq̄ in causa sit adulte
 rium, sed atrox q̄dam similtas, & odium
 plus q̄ vatinianū, vnde timendum esset,
 aut veneficiū, aut aliquod aliud latro
 ciniū, si coniugē seruare cōpelleret, tunc
 ciuilis magistratus coram deo excusatus
 esset si exemplo ipsius Mose, ad hominū
 illorū pertinacium (quia se alias cōtinere
 non possent) concubinātū cōniueret, vt
 alia clandestina per hunc adulteria nefas
 riæq̄ fornicationes cohiberentur.

Aliud vero Matrimonium ei concedere
 non debet, quia nec ab ecclesia confirma
 ri posset, nec accipi multo minus (vt vtat
 communi & vsitata voce) benedici. Eo
 enim modo obstinatis illis hominibus,
 etiam locus penitentiæ concluderetur.

Nam si suæ tam sceleratæ vitæ peniten
 tiā agere & resipiscere vellent, cogere
 vxores suas posteriores, quas duxissent,
 iterum

iterum repudiare, prioribusque reconciliari, quod tamen quia coniuges essent, & legitime, non bene fieri posset. Graue quidem est & durum pio magistratui subditorum fornicationes tollere. At meminerit sese non tantum Christianorum, sed & impiorum magistratum esse. Præterea maiorem esse cordis humani duritiam, quam ut vi semper gubernari, eiusque flagitia exterminari possint. Et pium Moysen arbitror, ut alius vnquam cuiuscumque fuerit conditionis, huiusmodi hominum fornicationes & adulteria, ægerrime quidem tulisse, tulit tamē, verum hoc ordine, quæ supra scriptum esse Deut. ca. 24. indicauimus, & ob id nihilominus tamē a domino, ut fidelis seruus domus eius, dilecti Pastores autem decet, ut paulus (tus est. lo ante memorauimus, id genus hominum contumacium, nequaquam pro christianis agnoscere, neque villo modo vitam eorum impiam & impudicam iustificare, quia coniuge sua vera repudiata, rem habeant cum concubinis, sed eos admone-

re

re, vt secundum Pauli doctrinam, vxores suas non dimittant, aut si cū ipsis cōuersari nolint, absq; tamen coniugio maneat seq; vel contineant, vel cum vxoribus suis redeant in gratiam.

AN LEPROA MATRIMONI
um dirimat.

CAPVT SEPTIMVM

LEPRA malum est & inmundicia, cōiugum alterutri supra modum tediosa & molesta. Et quia leprosus ab hominum conuersatione & conuictu secludatur, nonnullis videri possit, lepram esse mortem Ciuilem, & mundum propterea coniugem a leproso separandū. Sed quia nec verbum domini, nec ius Ciuile nec Papisticum vllum inter eos repudiū decernant, nec cuiusq; igitur erit ppter Lepram matrimonium dirimere, dominus enim noster Iesus Christus, repudiandi potestatem facit, non propter sordes, aut inmunditiam, non propter inbecillitatem

tatem, nō propter lepram, sed dumtaxat
propter adulterium et fornicationem, id
igitur apud omnes christianos ratū esto,
soliq; verbo domini captiuantur.

Quamuis aut̄ incolumis coniunx, perpe-
tuā leproso conuersationem non debeat
debet tamē ex federe matrimonij, & cha-
ritate christiana, victum & amictum, p̄te-
rea si qd est aliud quod necessitas ipsius
expostulauerit, & si per donum dei fieri
posset, vt vterq; se posset cōtinere, vtriusq;
consultum foret, quod si fieri nō posset,
& ab vna debita requiratur beneuolentia,
ibi alter coniugium iuxta doctrinā Pau-
li, qua dicit, Ne fraudetis vos inuicē, red-
dat. Proinde pastoris erit mundum con-
iugē q̄ diligentissime monere, & adhor-
tari, vt alimonijs & alijs rebus necessarijs
adesse velit immundo, p̄terea q̄ maxime
possit vterq; ad dominum, pro dono cō-
tinentiæ uociferentur, ut p̄ hoc alia
fortasse complura maioraq;
remorent̄ incōmoda.

An

AN MATRIMONIVM SE

paret naturalis impotentia.

CAPVT OCTAVVM

IPSEM ET Dominus noster Iesus
Christus triplices homines a cōtractū
matrimoniali liberauit, Mathei 19. cum
dicit. Sunt Eunuchi qui de vtero matris
sic nati sunt, & sunt Eunuchi, q̄ facti sūt
eunuchi ab hominibus, & sunt Eunuchi
qui se ipsos castrauerunt propter regnū
cœlorum.

Proinde cum alter coniugatorū prop-
ter naturalem impotentiam ad matrimo-
niale contractum, fuerit inutilis, natu-
rali coniugio non potest alligari, Diuor-
tium ergo inter eos decernatur. Quod
tamen si consideres, diuortium non fue-
rit, sed potius declaratio quod inter eos
nullum unq̄ fuerit matrimoniū, aut esse
poterit etiam. Id tamen fiat ordinatio ne
Iuris, quod repudium illud post integrū
trienniū tandem admittit, ī Aūt de nup:
Para. Distrahūt, ver. p̄ occasionē col. 3.
An

AN PROPTER DIVTVRNAM
alterius coniugatorum absentiam,
altera demum alij possit nubere.

CAPVT NONVM

FIT interdū, vt maritus ab vxore sua
aufugiat, & in militiam, aut alio quo
piam proficiscatur. Vnde super hoc con
trouersum est. An vxor eius relicta, ali
ud possit contrahere matrimonium, an
mariti sui aduentum prestolari debeat.
Ius Canonicum tantisper eam vult inup
tā manere, donec de mariti sui obitu cer
tior fiat, quod videri potest e textu Pau
li decreuisse, septimo Rhomanorum ita
dicentis. Viro obnoxia mulier, viuenti
viro allegata est per legem &c. Antea
vero demonstratum est. Ista Pauli verba
de diuortio, quod fit ppter adulteriū di
ci non posse, vnde fortasse nec de ijs pote
rit intelligi, qui per contumacem obsti
natiā alteri non velint debitam beneuo
lentiam reddere (quod ab adulterio quis
dem parū distat) aut qui propter infides
lira

litate uxores suas repudient. Ita enim ait idem Apostolus 1. Cor. 7. Vxor proprii corporis ius non habet, sed maritus similiter & maritus proprii corporis ius non habet, sed uxor, Ne fraudetis uos in uicem, nisi si quod ex consensu fiat, extempore. Et paulo post. Quod si incredulus discedit, discedat, Non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, sed in pace uocauit uos Deus.

Cum ergo ex sententijs iam recensitis partim colligi potest, quod alter coniugatorum, altero uiuente adhuc, sit alligatus, partim uero, quod cum mulier fraudata fuerit, alij nubendi potestatem habeat, neque certi quicquam legatur super his rebus expressum uerbo domini, prudentissimorum quorumcunque rationibus & consilijs immitendum esse ducimus.

Principio commodissimum & consulentissimum fore arbitror, si relicta (quam nunc inter uiduas enumero) mulier, Diuini Apostoli uerbis auscultaret ita consulentis, Dico autem inconiugatis & uidu

is, bonum eis est si manserint vt & ego.
Deinde, Vnusquisq; vt vocauit eū Do-
minus, ita ambulet. Et iterum. Alligatus
es vxori nequere Diuortium. Vtiliss-
imum ergo foret derelictæ, si maneret in-
nupta & assiduis depræcationibus cla-
maret ad dominum pro dono continen-
tiæ, ad præsens periculum, & iminentem
fortasse calamitatem euitandam.

Deinde si frugalit̃ & sobriè uiueret, ne
per luxum sibi ipsi videatur incontinen-
tiam prouocare, virtutis tamen huius, vt
& cœterarum, non tam facilis est aditus,
eas enim superi multis sudoribus præsep-
fere, si quid Hesiodo credimus. Orans
dus est dominus, neq; semel, sed iterum
atq; iterum pulsandum, neq; vnq; desis-
tendum, quis enim scit, an quod Domi-
nus hodie non dederit, cras idcirco non
sit daturus? Et vt lis est cum forma
magna pudiciçiæ, ita rursus arctissima
luxuû, cū incontinentia est necessitudo.
Nam & Grecoꝝ puerbio celebrat̃, Ve-
nerē sine Cerere & Bacho, mrotuā esse.
Post

Postremo v̄o, si ne v̄llo quidem medio continentia reseruari posset, adeo, vt in ea nubendi cupiditas nulla frugalitate vincibilis, accēderetur, meo sane iudicio non erraret aut peccaret is, qui causam p̄ rei cōditione diligentissime perpensam, secundum ciuiles cōstitutiones, & leges exequeret (quandoquidem in ea re nihil habeat verbo diuino conclusum) ita v̄idelicet, vt derelicta mariti, cum cōsensu eius, ex probabili & necessaria causa q̄piam profecti, aduentū prestoletur innupta, donec de obitu ipsius certior fiat.

Item. Si is qui puellam suis nuptiis pactus est intra biennium exequi nuptias in eadem puertia degens supersederit, eius q̄ spatij decurso sine, in alterius postea coniunctionem puella peruenerit, nihil fraudis ei sit, que nuptias maturando vota sua diutius eludi non passa est. C. de Spons. & arr. L. 2. Quæ si sponsum aliquo profectum absq̄ necessaria & probabili causa, triennium expectarit, expecta re v̄ltra nō tenetur, sed libere poterit alij
F ij nubere

nubere, Arg. L. Liberum est. C. de repu.
& iudi. Item. Si alter coniugatorum
in militiam profectus ab hostibus capia
tur, q̄ diu ergo manifestum fuerit capti
uum superesse, Matrimonium insolutu
& firmum permaneat, neq; alter ad secu
das nuptias venire poterit.

Si vero incertum fuerit virum superfit
an non persona qua ad hostes deuenerit
tunc quinquennium expectandum erit,
post quod, siue manifestum de morte fi
at, siue incertum maneat, nubere licebit
sine periculo. In Auten. denup. Parag.
Sed etiam captiuitatis, col. iij.

Sed quia nemini liceat, vt sepius dictum
est, iudicem esse in sua ipsius causa, Dere
lictæ fuerit, prius q̄ alij nubat, causam su
am ad iudices referre, quidq; sibi faciens
dum esse liceat, ab ipsis expiscari. Pasto
ris autem vt eam, quam possit diligentis
sime, ad continentiam adhortetur, intere
rit. Neq; nuptijs eius benedicere, ni

si accepto prius a Iudicibus
admissi coniugii
testimonio.

SVMMAE CAPITVM IN
hoc Tractatu contentorum.

CAPVT PRIMVM

An Matrimonium inter Adulescentes
& puellas contractum, absq; parentum
consensu & voluntate, ratum haberi de-
beat. Folio 1

CAPVT SECVNDVM

Quæ personæ cum aliis absq; vel cogna-
tionis vel affinitatis, aut alio quouis im-
pedimento, nuptias contrahere possint.
Folio 13

CAPVT TERTIVM.

An qui Virginem violauerit, violatam
ducere cogi debeat. Folio 19

CAPVT QVARTVM

An homini Christiano, vt olim Iudeis,
liceat duas aut plures simul vxores habe-
re. Folio 21 iij

CAPVT QVINTVN

An vt olim inter Iudeos, sic inter Christianos, de quibuslibet causis, Diuortium fieri liceat. Folio 23

CAPVT SEXTVM

An propter Inimicitias, Iram, Veneficium, aut alias id genus causas, præter adulterium, inter Christianos, repudium admitti debeat. Folio. 32

CAPVT SEPTIMVM

An Lepra matrimoniū dirimat. Fol 35

CAPVT OCTAVVM

An matrimonium separet naturalis impotentia Folio. 36

CAPVT NONVM

An propter diuturnam alterius coniugatorum absentiam, altera demum alii possit nubere, Folio eodem

Impressum Ettelingæ Apud Valentis
num Kobian,

L93937-Z

OCN 1380847503

In acutu te in late n. i tenere

e atz mē spatulas exūcē colorē

atqz excoq̄t q̄ p̄ p̄nē nāz

a i adunat flatū f̄ bōisicat

atqz auſſe labore qz atqz mollic cu

ūndā fac̄ vituā expellit cap̄ite

Sūm̄ **T**ares hūndas reddidit.

manūcū aūc̄ baluacōis p̄ plūm̄ in p̄p̄lo

qz plus q̄ in adurētibz se p̄ qz sedac̄ dat

accēcē in late i chorace i mē duas spatulas

2914-16

um & n̄r p̄d p̄aret aq̄ mltā q̄m̄
pōt̄ v̄t ut p̄aret aq̄m̄ q̄ v̄lt̄ f̄m̄
v̄lt̄ p̄eent̄ ēt̄e q̄m̄ n̄e de q̄m̄
ēt̄e p̄ac̄e m̄ h̄m̄o q̄m̄ q̄ n̄olūt̄ ut
m̄f̄ū q̄m̄ n̄e q̄redūt̄ ēt̄e m̄c̄iōt̄ ad
aq̄ n̄m̄ m̄ p̄ōt̄ q̄m̄ q̄ q̄m̄ s̄b̄ico n̄ p̄d̄it̄
lōc̄o m̄d̄ aq̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō t̄e h̄ōib̄ q̄m̄ q̄m̄
ēt̄e h̄ōib̄ ēt̄e m̄f̄ū q̄m̄ q̄m̄ ēt̄e m̄c̄iōt̄
m̄f̄ū ēt̄e q̄m̄ ēt̄e m̄c̄iōt̄ q̄m̄ q̄m̄ ēt̄e
ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄
ad aq̄m̄ n̄e v̄lt̄ ut h̄e f̄m̄e ut euc̄iāt̄
q̄m̄ q̄m̄ ut euc̄iāt̄ ēt̄e m̄ aere p̄m̄ō
m̄f̄ū ad aq̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄
m̄f̄ū m̄ aq̄m̄ n̄e p̄m̄ō q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄
m̄f̄ū ēt̄e m̄ aq̄m̄ q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄
m̄f̄ū ēt̄e m̄ aq̄m̄ q̄m̄ ēt̄e p̄m̄ō q̄m̄

